

Orada Bir Müze Var, Gitmesek de Görmesek de!

Genç Hukukçular Hukuk Okumaları Gurubu İslam Bilim Ve Teknoloji Tarihi Müzesinde

Aybüke Ekici, 7 Ekim 2012

Müzeler... Kimileri için vazgeçilmezdir, gittiği her şehirde bir müze arar, bulur ve keşfeder. Kimileri içinse varlığı ile yokluğu birdir, hayatı boyunca uğramaz bile. Millet olarak bizim de müzelere pek ilgi duyduğumuz söylenemez, ama İstanbul'da yaşayanlar için bir mazeret olmaz. Çünkü İstanbul kendisi bir açık hava müzesi gibi zengin bir tarih, adım atılan her yerde bir miras barındırır.

Pek çoğumuzun haberinin bile olmadığı, ama 2008’den bu yana açık olan **İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi** de İstanbul’daki mirasın bir örneği. Gülhane Parkı içindeki müzeyle ilgili notlara geçmeden önce, bu müzenin aslında İslam Bilim Tarihi Müzesi adıyla Frankfurt’ta 1983 yılında kurulmuş olduğunu ve her iki müzenin de **Prof. Dr. Fuat SEZGİN** tarafından kurulduğunu belirtmek gerekir. Zira müzeler gibi Fuat hocayı da tanımıyor, müzelere olan ilgisizliğimizi ne yazık ki Fuat hocaya karşı da devam ettiriyoruz.

İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi, 24 Mayıs 2008’de Gülhane Parkı içerisinde Başbakan, İstanbul Belediye Başkanı ve de müzenin kurucusu Prof. Dr. Fuat SEZGİN’in katılımlarıyla açıldı. Devlet erkânının desteği ile açılmış olsa da müze bugün hem bu destekten hem de halkın ilgisinden mahrum gibi görünüyor. Zira yüzde bilmem kaç Müslüman olarak addedilen Türkiye’de, İslam’ın bilimler tarihindeki parlak devrinin, Müslüman ilim adamlarının günümüze ışık tutan icatlarının ve yüzyıllar öncesindeki aletlerin birebir kopyalarının tanıtıldığı müze vatandaşlardan ziyade yabancı turistlerin ilgi gösterdiği bir yer olmaktan öteye gidemiyor.

Bilimler Tarihi, insanın keşfetme ve icat etme özelliğinin bir sonucu olarak ortaya çıkmış, medeniyetleri, ülkeleri ve halkların tarihini anlatırken bilimin tarihteki önemini ve gelişimini de anlatmak gerekliliği üzerine doğmuştur. Günümüzdeki teknolojik gelişmelerin, kullandığımız pek çok aletin ortaya çıkışı bilimler tarihinde saklıyken, yüzyılları kapsayan bu tarih yolculuğunun 800 yıllık dönemine İslam dini ve dolayısıyla da Müslüman alimler damga vurmuştur.

Günümüzde yaygın olarak kabul edilse de yanlışlığı pek çok bilimsel veriyle ortaya konan “İslam’ın bilimin gelişmesini engellediği tezinin” çürütülmesi, İslam’ın bilimler tarihindeki yerinin ortaya konulması ile mümkün olabilecektir. Tarihi teoriden pratiğe çeviren ve kurduğu müzelerle adeta tarihe can veren Prof. Dr. Fuat SEZGİN, İslam’ın bilimler tarihindeki yerinin dünyaca tanınması ve Müslümanların Batı/Avrupa karşısındaki boyun büküşlerinin sona ermesi için yılmadan çalışıyor.

Kimdir Prof. Dr. Fuat SEZGİN?

1924 Bitlis doğumlu, İstanbul Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi mezunu, büyük oryantalist Hellmut Ritter'in öğrencisi, 147'likler arasında 1960'da üniversiteden atılan akademisyenlerden, günde 17 saat ve durmaksızın çalışan, 1400 (sayı artıyor efendim durduramıyoruz! Ama 1400 yaptım yine de) cildin üzerinde eser ortaya çıkaran bir âlimdir Prof. Dr. Fuat SEZGİN.

1960 darbesinden sonra üniversiteden atılan Prof. SEZGİN, bu tarihten sonra Almanya'ya yerleşir. Bu, Türkiye için bir kayıpsa da hem Almanya hem de tüm dünya için büyük bir kazançtır. Zira 27'nin üzerinde dil bilen, eserlerini ortaya koymak için 400.000'in üzerinde yazma eseri inceleyen, 40'dan fazla ülkenin kütüphanesini dolaşan bir âlimden söz ediyoruz.

Prof. Sezgin, Almanya'ya gidişinden sonra çalışmalarını büyük bir hızla sürdürür ve İstanbul'dayken yazmaya başladığı İslam Kültür Tarihi adlı eserinin ilk cildini 1967'de yayımlar. Bugün 15 inci cildi hazırlanmış olan bu eser, İslam'ın 800 yıl süren yaratıcı bilim ve teknoloji evresinin tek tek ortaya konulduğu yeri doldurulamaz bir çalışmadır. Ancak, müzelere olan ilgisizliğimizin de bir yansıması olsa gerektir ki ne Prof. Sezgin'e ne de hazırladığı bu esere milleti sahip çıkamamıştır.

“İsterdim ki benim eserlerimi milletimden birisi Türkçe’ye çevirsin!”

Ne yazık ki bu sözler Prof. Sezgin’e aittir. Çünkü bugün 15 inci cildi hazırlanmış olan, akademik ve bilimsel çevrelerde yere göğe sığdırılmayan bu eser pek çok dile çevrilmesine rağmen Türkçe’ye çevirisi yapılamamış, ne devlet ne de özel kişilerce bu yönde bir çaba gösterilememiştir. 1960 darbesiyle bir de devletin darbe vurduğu Prof. Sezgin’e karşı en azından bir vefa duygusuyla bu çevirinin yapılması gerekirken, öğrencilerimize, gençlerimize ve hatta tüm vatandaşlarımıza bu eserin kazandırılması gerekirken halen bu konuda bir ilerleme sağlanamamıştır.

Prof. Sezgin’in bu konudaki hassasiyeti ise ne yazık ki daha büyük bir üzüntü doğuruyor. Zira, onun bu eserinin Türkçe’ye çevrilmemesinden duyduğu üzüntüye tanık olan, yabancı bir işadamı bu işi yapmayı teklif ettiğinde bu teklifi reddederek, “İsterdim ki eserimi milletimden birisi Türkçe’ye çevirsin.” diyerek haklı bir serzenişte bulunmuştur.

Bu konudaki trajikomik bir anıyı ise müzeye yaptığımız ziyaret sırasında, hem müze hem de Prof. Sezgin hakkında bizi bilgi veren İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı çalışanı aktardı. 2010 yılı Avrupa Kültür Başkenti çalışmaları kapsamında, Prof. Sezgin’in İslam Bilimler Tarihi’ne yönelik 5 ciltlik katalog çalışması Türkçe’ye çevrilir; ancak bu çevirinin telif bedeli olarak Prof. Sezgin’e yine bu çevirinin 100 adet kopyası verilir. Prof. Sezgin ise telif bedeli olarak kendisine verilen kendi eserlerini, İslam Bilim Tarihi Araştırmaları Vakfı’na bağışlar. İşte bilim adamına ve eserine verdiğimiz değer!

Antep Bakırcılar Çarşısı'na Kovulan Kültür Bakanı

İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'ni gezerken Müslüman bilim adamlarının icat ettikleri birbirinden ilginç, bugün bile yeri doldurulamayan eserleri zihinlerimizi zorluyordu. Bugünkü kameraların temelini optiğin kurucusu sayılan İbn'ül Heysem'i, modern tıbbın babası sayılan İbn-i Sina'yı ve yüzyıllar öncesinde kullandığı bugünün nerdeyse aynılarının kullanıldığı ameliyat aletlerini, Takiyuddin'in saatlerini, robotiğin kurucusu El-Cezeri tanımak hem şaşırtıcı hem de etkileyiciydi.

Yüzyıllar boyu bilime önderlik etmiş olan, bugünkü teknolojiyi temellerini atan Müslüman âlimlerin yaptıklarına akıl sır erdiremiyoruz belki ama en az onlar kadar değerli ve hâlâ aramızda olan ilim adamlarına neden elimizi uzatmıyoruz? O icatların nasıl yapıldığını algılayamasak da bunları ortaya çıkaranların çabasını nasıl anlayamıyoruz?

Bu sorulara cevap olarak yine “güleriz ağlanacak halimize” dedirtecek bir anıyı paylaşalım. Prof. Sezgin'in Almanya'da kurmuş olduğu müzeyi ziyaret eden dönemin Kültür Bakanı Atilla KOÇ, müzedeki eserleri inceler. Bu gezi sırasında, pek çoğu madeni eşyalar üzerine işlenmiş olan Müslüman alimlerin icat ettikleri aletlerin birebir örneklerinin yapılmasındaki zorluktan bahsedilir. Sayın Bakan ise, Prof. Sezgin tarafından müzeden kovulmasına neden olacak –esprî olduğunu düşünmek istediğimiz- şu cümleleri sarf eder: “yahu ben bunları Antep'in bakırcılar çarşısında da yaptırırdım.”

“Amerika'yı Colomb'tan Önce Müslümanlar Keşfetti”

Evet, bize öğretilenleri alt üst edecek bir bilgi bu, “Amerika'yı, **Colomb'tan önce Müslümanlar keşfetti.**” Hem Müslüman âlimlerin tarihte kat ettiği ilerlemeyi anlayabilmek hem de Prof. Dr. Fuat Sezgin'i tanıyabilmek için bundan ziyade bir bilgi olamazdı şüphesiz.

Prof. Sezgin'in çalışmalarında özellikle üzerinde durduğu bilim alanlarından biri de matematiksel coğrafyadır. Enlem ve boylamlarla ifade edilen matematiksel coğrafya alanında Müslüman alimlerin sağladıkları inanılmaz başarıları ortaya çıkaran Prof. Sezgin'e göre, haritacılıkta çok ileri seviyede olan Müslümanlar daha 11. yüzyılda günümüzdekilerle birebir ölçüde haritalar hazırlamışlar, enlem ve boylamları belirlemişlerdir.

Prof. Sezgin'e göre, 7.-15. yüzyıl arasında 800 yıl boyunca Müslümanlar Batı Atlantik haritalarını yapmışlar, son derece ayrıntılı bu haritalar ile Amerika kıyılarına Batılılardan çok önce gitmişlerdir. Ancak, Amerika'yı yeni bir kıta olarak fark etmediklerinden Amerika'nın bir kıta olduğunun keşfi Batılılarda yapılmıştır. Binlerce kilometre mesafenin ölçümünün yapılabildiği bu haritalar sayesinde ki Müslümanlar daha 9. yüzyılda mağrip ile Çin arasında deniz ticaret yolları oluşturmuşlar, Afrika ile Sumatra arasındaki mesafeleri ölçmüşler, karaların denizler tarafından çevrildiğini göstermişlerdir.

“Halife El-Me'mun'un Dünya Haritası ve İdris-i'nin Haritası”

Müzei gezerken optikten tıp ilmine, kimyadan botaniğe kadar pek çok bilim dalıyla ilgili Müslüman ilim adamlarını yaptıkları icatları ve aletleri görebiliyorsunuz. Ancak, bunların arasında iki örnek var ki mutlaka Müslümanlarca bilinmesi gerekiyor.

Müslümanları Amerika'nın keşfine kadar götüren haritacılık alanındaki muhteşem gelişmelerin ilk örneği miladi 9. yüzyılda Halife El-Me'mun'un emriyle hazırlatılan haritadır. Halife El-Me'mun, 70 kadar bilim adamını ki -pek çoğu coğrafya alanında çalışmalar yapmıştır- enlem ve boylam derecelerinin ölçülerek bir dünya haritası yapılması ile görevlendirmiştir. Miladi 9. yüzyıldan bahsediyoruz ki enlem ve boylam derecelerinin ölçümü günümüzde bile milimetrik hesaplamalar ve ileri teknolojik aletlerle sağlanabilmektedir.

Halife El-Me'mun'un görevlendirdiği bu bilim adamları günümüzle birkaç derece farka sahip oranlarda enlem ve boylam ölçümleri yaparak, bu ölçümlere dayanan ilk dünya haritasını da ilim dünyasına kazandırmışlardır. Bu haritanın önemini ve bilimler tarihindeki yerinin bilinmesine çok ihtiyacımız var. Prof. Sezgin bu önemin farkında olarak, El-Me'mun haritasının yerküre üzerine bir aktarımını, İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi'nin bahçesine yerleştirmiştir. (ekteki El-Memun haritası fotoğrafı bu yazıya denk getirilebilir!)

Bir diğer önemli harita ise 1154 tarihli İdrisi Haritasıdır. İdrisi'nin dünya haritasında ilk kez karaların denizler tarafından çevrildiği gösterilmiş, günümüzdeki yer yüzü şekilleri haritada aynıyla yer almıştır. İdrisi ile aynı dönemdeki Batılı alimler, denizleri bir göl olarak tasvir etmekte, yeryüzü şekillerinin pek çoğunu ise günümüzden çok farklı şekillerde haritaya aktarmaktaydı. Ancak İdrisi'nin dünya Haritası uzay çağında yakaladığımız teknolojinin imkanlarından uzak, bugünün haritalarının neredeyse aynı nitelikte ve muhteşemliktedir. (buraya da idrisinin haritasının fotoğrafı eklenebilir.)

Şüphe yok ki İslam güneş gibi doğduğu 6. yüzyıldan beridir gönülleri, zihinleri ve coğrafyaları aydınlatmaya devam ediyor. Müslüman alimlerin bilimler tarihinde 800 yıl süren yaratıcı evresinin etkileri de öyle. Bugün Avrupa'nın ve de dünyanın ulaştığı teknolojik gelişimin temelini Müslüman alimlerin çalışmaları oluştururken, Müslüman coğrafyası ise bırakın bu teknolojiyi; geçmişinin dahi farkında olmadan bir geriliğin pençesinde kıvranyor.

İslam'ın emirlerinden biri de her Müslüman'ın ilmi öğrenmesidir. Müslüman alimlerin yüzyıllar boyu bilimlere yaptıkları katkılarının öğrenilmesi hem ilmi çalışmalara yön verecek hem de özgüven kazandıracaktır. Bunun için öncelikle, tarihi ayaklarımıza kadar getiren ve tarihle aramızda bağ kuran müzeleri ziyaret etmek, bilimler tarihi alanındaki eserleri incelemek önceliğimiz olmalı. En başta da 50 yılı aşkın süredir bu konuda çalışmalar yapan, İslam'ın ve Müslüman alimlerin bilimler tarihindeki yerini dünyaya tanıtmak için ömrünü vakfeden alim Prof. Dr. Fuat Sezgin'i tanımalı, eserlerinin Türkçe'ye çevrilmesi için çalışmaların yapılmasını sağlamalı ve bir kez de olsa değerli bir insanımızı hayattayken hak ettiği yere getirmeliyiz.

Son söz ise nacizane bir tavsiye olacaktır; Antep'teki bakırcılar çarşısına uğramadan Gülhane'deki İslam Bilim ve Teknoloji Tarihi Müzesi'ni ziyarete gidin ve geçmişin o parlak dönemiyle aydınlanın.

